

SVERIGE

Arbetsmarknad och strejker i Sverige – en kommenterad litteraturlista

Af Gunnar Olofsson

Strejker och andra konflikt- och kampformer har självfallet existerat i Sverige under hela den tid som vi kan tala om arbetarklass och arbetarrörelse. Min ambition med denna översikt är att ge en kort presentation av litteratur om ämnet för icke-svensk, men svenskläsende publik.

Arbetsmarknadens utveckling och institutionella former

Strejker och andra kampformer, likaväl som förhandlingsmönster existerar inte i ett institutionellt tomrum. »Arbetare«, »arbetstagare«, »arbetsgivare«, »strejk«, »fackförening« har inte samma innehåll, omfång och karaktär om vi tillämpar dem på sekelskiftets, respektive dagens Sverige. Dvs. om man på ett rimligt sätt skall kunna förstå arbetarklassens skilda kampformer över tiden bör man ha orienterat sig om den svenska utvecklingens särdrag vad gäller arbetsmarknadens struktur och institutioner och den fackliga rörelsens utveckling.

Arbetsmarknaden

När vi först griper oss an denna beror det på att arbetsmarknaden är på en gång den naturliga utgångspunkten för en analys av arbetarklass/arbetarrörelse, och kan ses som ett slags sammanfattning av den svenska kapitalismens och statsapparatsens karaktär, dess produktionsformer och institutioner. När det gäller produktionsformer och arbetsstyrkans sammansättning kan vi hänvisa till den historiska och klassanalytiska diskussionen (t.ex. Carlsson 1966, Therborn 1973, Olofsson 1976, Sveriges Industri 1935, 1948, 1967). Den viktigaste institution som reglerar arbetarklassens kampformer är arbetsrätten, både den del som reglerar kollektivavtalen och den som utgörs av Arbetsdomstolen. Ett grundläggande arbete är här Per Eklunds ingående studie om arbetsrättens utveckling i Sverige (Eklund, 1974). Mera beskrivande och mindre analytisk är Adlcreutz, lättlästare (men väl moraliserande) är Gösta Hultén. Arbetsmarknadspolitikerna som på en rad sätt artikulerar arbetarklassens och arbetarrörelsens förhållande till statsmakten, arbetsgivarna och företagen, liksom den påverkar konkurrensformerna inom lönearbetargruppen behandlas för seklets första hälft översiktligt om än något doktrinhistoriskt av Berndt Öhman. Den moderna arbetsmarknadspolitikens karaktär klagörs i Bengt Furåkers avhandling *Stat och arbetsmarknad*. För de senare årens utveckling, som i Sverige har resulterat i flera avgörande och betydelsefulla nya lagar (först och främst lagen om Medbestämmande, MBL,

och den s.k. Åman-lagen, som innebär ett förstärkt skydd mot uppsägning) vill jag här hänvisa till Furåker 1978, och till Drambo 1978.

Fr.o.m. 1973 utkommer *Arbetsmarknadsstatistisk årsbok* som är ett centralt referensverk för den som vill få en överblick över den statistik som produceras om arbetsmarknaden (den rymmer bl.a. en systematisk beskrivning av olika statistikserier).

Den fackliga rörelsen

Om arbetsmarknaden i den dubbla betydelsen av arbetskraftsutbudets karaktär och sammansättning och de institutioner och politikformer som reglerar den är den ena rambetingelsen för en framställning av arbejdskamperna är den fackliga rörelsens organisation den andra. Av samlade framställningar om fackföreningsrörelsen, vilka behandlar både dess politik och organisation vill jag här peka på fyra stycken. En bred och väl-skriven framställning för perioden fram till andra världskriget ges i Jörgen Westerståhls *Svensk fackföreningsrörelse* från 1945. En mera detaljerad framställning av inte minst fackförbundens utvecklingshistoria och av de olika organisationsnivåernas utveckling över tiden ges i Bo Carlsson *LO och fackförbunden* (1967). Axel Hadenius skisserar både utvecklingen av den »solidariska lönepolitiken» och LO:s organisatoriska centralisering. En central fråga är här fackföreningens förhållande till statsmakten. Sune Sunesson ställer i *Politik och organisation* det problemet både allmänt och i dess särskilda svenska form.

Strejker

Arbetarrörelsens tillblivelsefas

Ser vi till den egentliga arbetarrörelsens förhistoria så finns det både sammanfattande studier och mera populära framställningar av arbejdskamper och andra uttryck för de lägre klassernas aktivitet. Hunger- och brödupplopp under 1800-talets första del har behandlats av Rolf Karlbom. Bäckström sammanfattar uppgifter om arbetsnedläggelser i bruksarbetet från 1500-talet och framåt, sammanrotningarna etc. Jane Cederqvist har behandlat strejkaktiviteten i Stockholm under 1800-talet. Den huvudsakliga källan för analyser av strejk- och kampaktiviteten under 1800-talet har varit Raphaels strejkstatistik trots dess ofullkomlighet. Den bildar t.ex. underlaget för Gynna-Mannheimers uppsats från 1970 *En studie i arbetarklassens uppkomst*.

Det svenska strejkmönstret är likt det gängse europeiska – strejkerna vinnes vid stigande konjunktur, förloras i nedåtgående. Yrkesarbetarna vinner flera än grovarbetarna. Yrkesarbetarna organiserar sig tidigare och mera systematiskt än grovarbetarna.

I år är det hundra år sedan den första stora, och moderna, strejken inträffade. Det var i träexportens mellannorrland, vid sågverkens och utskieppningens Sundsvall, som inemot 6.000 arbetare sommaren 1879

gick i strejka. Den har skildrats ingående och utförligt. A. Kämpe skrev till 50-årsminnet en alltjämt läsvärd framställning.

En rad strider följde i spåren av etableringen av fackförbunden. Det var så pass påfallande att den svenska socialdemokratin en tid under 1890-talet närmast kom att fungera som en facklig organisationscentral och strejksamordnare (man bör här komma ihåg att den svenska socialdemokratin byggde på kollektiv anslutning av lokala fackföreningar). Under 1890-talet expanderar industrin våldsamt, det socialdemokratiska partiets organisation stabiliseras och 1898 bildas Landsorganisationen som ett samordnande organ mellan fackförbunden.

De olika fackförbundshistorikerna (som jag inte förtecknar här) framhäver de kamp- och strejkformer som här utvecklades – lönestrider, föreringsrättstrider etc. Under denna fas i arbetarrörelsens och fackföreningarnas utveckling rådde det ett komplicerat samspel mellan organisationssträvandena och den organiserade kampen och vad man kan kalla »spontan» kamp – t.ex. i betydelsen strejker av oorganiserade arbetare. Dessa två former kunde både komplettera respektive ersätta varandra – man strejkade i vissa fall sönder en given organisation, medan i andra en lyckosamt genomförd strejk var startpunkten för en ökad organisering.

Et fint exempel på förhållandet organiserad/oorganiserad kamp ges i Rune Jungens skildring från textilstaden Borås och strejkerna där 1902.

Storstrejken 1909

1909 inträffade i Sverige en landsomfattande strejk, som inbegrep praktiskt taget hela arbetarrörelsen. Denna avgörande händelse kallas »storstrejken 1909». Den viktigaste framställningen är Bernt Schillers avhandling från 1967. Schiller tecknar bl.a. den organisatoriska bakgrunden, inkl. betydelsen av de båda sidornas organisationer, statsmaktens indragande etc. Han kompletterar här den bild som Jörgen Westerstahl gav av fackföreningsrörelsens agerande och dispositioner före och under strejken. Skildringar av de effekter somorstrejken hade för de skilda fackförbunden återfinns i respektive krönika och historik. En konsekvens var att en del av de syndikalistiskt inspirerade delarna i fackföreningsrörelsen 1910 bildade en syndikalistisk facklig central (SAC). (Persson, 1975). Westerstahl anför t.ex. uttalanden från LO-ledningen som visar att man där också såg strejken som möjlighet att gentemot den syndikalistiskt präglade oppositionen påvisa strejkvapnets begränsningar.

En officiell kartläggning av strejken ger G. Huss i sin tre band omfattande skildring och dokumentation.

Storstrejkens konsekvenser var flerfaldiga. Den slutade som ett nederlag – man vann inte den omedelbara striden. Den innebar också att den fackliga organisationsgraden sjönk, att många avdelningar gick tillbaka eller upplöstes och att även förbund fick svårigheter. Det förefaller också som om den medförde att den reglering och institutionalisering av arbetsmarknadsförhållandena som inträffat i t.ex. Danmark under 1900-ta-

lets första årtionde sköts upp flera decennier (Sverige fick sitt Saltsjöbadsavtal först 1938).

Första världskriget: bröd och rösträtt

Det tog åtskilliga år för den fackliga rörelsen, och arbetarrörelsen mera allmänt, att återhämta sig frånorstrejakens följder. I Sverige, liksom i många andra länder, innebar slutet av världskriget att arbetarklassens positioner på en rad områden flyttades fram, inte minst under trycket av en mobiliserad arbetarklass. För Sveriges del innebar det bl.a. socialdemokraternas medverkan i regeringen (från 1917), genomförandet av en rösträtts- och representationsreform (1918) som medförde allmän och lika rösträtt, lag om arbetstidsförkortning 1919 och 1920. Bakgrunden till och utformningen av arbetstidsförkortningen skildras av Alf Johansson.

Sverige upplevde 1917-18 en serie upplopp och strejker, som i sig var ett uttryck för arbetarklassens eländiga materiella situation men som också bildade den bakgrund mot vilken de ovan nämnda reformerna kunde genomföras. Det var i flera tillfällen brödupplopp och direkta kampformer som band samman klassens lönekrav med direkta ingrepp mot bristförhållanden och spekulanter. (Se Klockare och Andrae). Vissa enstaka ingripanden gentemot armén och en mycket begränsad upplösning av disciplinen inom militärmakten antydde den politiska situationens prekära läge.

Mellankrigstiden

Arbetsstriderna och arbetsmarknadens utveckling under mellankrigstiden regleras först och främst av motsättningen mellan socialdemokrater och kommunister, fackföreningsrörelsens centralisering och institutionalisering, lagstiftning kring och reglering av avtal och strejk.

Tyngdpunkten i arbetsstriderna ligger i 1930-talets början, under påverkan av den ekonomiska krisen och företagarnas lönesänkningsoffensiver. Jag ska här peka på några olika strejkmönster.

Pappersindustriarbetarförbundet hade en kraftig radikal minoritet. 1928 genomförde förbundet en framgångsrik löneaktion, gynnad bl.a. av den relativt goda konjunkturen. När arbetsgivarna under intryck av kris och prisfall sökte genomföra en lönesänkning blev det inledning till en lång strejk, som inom förbundet kom att tydligt utkristallisera olika fackliga framgångslinjer. Den radikala gruppen hade genom sprängningen av det kommunistiska partiet 1929 (se t.ex. T. Olssons skildring i Årbogen för 1977) kraftigt försvagats. Inom Pappers ser man hur den grupp av kommunister som 1929 brutit med Komintern (och fasthållit den gamla kommunistiska fackföreningstaktiken) gradvis kom i en situation som förde dem närmare den socialdemokratiska linjen. (Kennerström 1974, Olsson 1979).

I *Sjöfolksförbundet* kom det 1933 till en lång strejk, vars eftermäle kommit att bestämmas av ett hårdhänt fysiskt ingripande gentemot strejkbrytare. Det var en omfattande strejk där det Kominternorienterade

kommunistpartiets politik söktes praktiserad, och där motsättningen mellan socialdemokrater och kommunister var tydligt markerad. (Svensson, 1972).

Detsamma gällde för efterspelet till gruvstrejken 1928. Det var en lönestrejk, men de kommunistiskt dominerade avdelningarna i malmfälten sökte stöd från det sovjetiska gruvarbetarförbundet (och fick det). Det utnyttjades i en senare politisk uppgörelse inom förbundet av socialdemokraterna.

Den strejk som tydligast visar på sammanflätningen mellan de i inledningen till detta avsnitt nämnda centrala förhållanden var den långa strejken inom byggsektorn 1933-34. Den blev politiskt viktig därför att byggnadsbranschen var en nyckelbransch för den socialdemokratiska krispolitiken som parlamentariskt drevs igenom 1933. Den gjorde också den framväxande motsättningen mellan de gamla yrkesförbunden och deras traditionella fackföreningspolitik och den mera »totala» politik som fördes från LO-ledningen tydlig (hänsynen till samhället och, inte minst, den socialdemokratiska regeringen). Den kom också att medföra en långvarig kommunistisk ledning av grovarbetarfackföreningen i Stockholm. (Kupferberg 1972, Apitzsch 1972, L. Olofsson 1976).

Någon sammanfattande analytisk översikt över strejktutvecklingen under mellankrigstiden finns såvitt jag vet inte.

Ett förståelsen av strejker och andra arbetsstrider centralt skeende är den under 1930-talet framvuxna institutionaliseringen av avtal och strejkrättigheter, och den därmed sammanbundna centraliseringen inom arbetarrörelsens organisationer, först och främst fackföreningsrörelsen (LO). Denna centralisering har varit föremål för en rad behandlingar. Jag vill här peka på Sune Sunessons också i Danmark relativt väl kända Politik och organisation. Senare har bl.a. Axel Hadenius och Sten Höglund ägnat detta problem sitt intresse.

Metallstrejken 1945

Under det andra världskrigets slutskede växte inom den svenska arbetarklassen missnöjet med den reallönesänkning som kriget rent faktiskt inneburit. I takt därmed växte också den radikala delen av arbetarrörelsen sig stark, vilket först och främst kom till uttryck i SKP:s kraftiga tillväxt ifråga om väljare, sympatisörer och medlemmar. Opinionsen för en kraftfullare facklig aktivitet inom Metallindustriarbetareförbundet växte sig under 1944-45 stark. Det ledde vintern 1945 till en hela förbundet omfattande lönestrejk, en kraftmätning som inte slutade med att de ställda lönekraven kunde genomdrivas. Metallstrejken behandlades i samtida pamfletter från socialdemokratisk respektive kommunistisk sida (Röda boken resp. K. Tell).

Trots sin centrala roll för efterkrigstidens fackliga och politiska utveckling är den sparsamt behandlad. P. E. Back har gett den hittills bästa skildringen. Han ser den (dessvärre) mera som en strid mellan demokrati

och diktatur än utifrån klassens reella situation och det kapital-lönearbete-förhållande som var karakteristiskt för just metallsektorn. Den är ändå en oundviklig utgångspunkt för den som vill närma sig skeendet. Viktiga upplysningar om bl.a. arbetsgivarsidans agerande ges i Kjell Treslows publicerade avhandling. Ett viktigt korrektiv till Backs m.fl.s framställning av Metallstrejken som början till slutet på kommunisternas inflytande ger Sune Sunesson i en uppsats från 1978. Sunesson pekar där bl.a. på att metallarbetarna i en serie lokala strejker under 1946 skördade frukterna av sin tidigare aktivitet – drivkrafterna bakom dessa var bl.a. kommunisterna, vilkas inflytande under denna tid fortsatte att växa.

Diskussionerna inom SKP om strejkstrategin speglas t.ex. i P.O. Zennströms memoarer.

»Den svenska modellens år«

1950- och 1960-talen har gått till historien som »den svenska modellens» lyckliga årtionden, med sin kombination av höga löner, höga profiler, höga skatter och hög rörlighet. Denna omstrukturering av den svenska kapitalismen genomfördes emellertid inte helt utan protester från arbetarklassens sida. Även om det fanns en vitt spridd önskan om ackordslöner, som sågs som ett sätt att öka sin reallön, fanns det en tidvis utbredd opposition mot vissa inslag i prestationslönesystemen, först och främst MTM. En kort men betydelsefull strejk vid Volvos sammansättningsfabrik i Göteborg 1952 mot detta lönesystem visar det. Den analys som föreligger av denna har romanens form (G. Adolfsson). För motsättningen socialdemokrater/kommunister och de lokala resp. centrala fackliga representanterna i denna fråga, se P. Sundgrens analys.

Det fanns under dessa decennier relativt omfattande strejker, både »vilda« (som t.ex. en strejk i hamnarna 1954) och förbundsledda lönestrejker (livsmedelsarbetarna 1953). Men de har inte satt spår i den analytiska litteraturen. Under 1960-talet satte Metall igång ett större projekt om de s.k. vilda strejkerna, som gjorde det möjligt att få en åtminstone grov uppfattning av de former och villkor varunder det dagliga guerillakriget om lön och arbetsvillkor fördes ute på Metalls arbetsplatser. Det materialet finns redovisat i omfattande stenciler av Bengt Abrahamsson och Walter Korpi. En populariserad sammanfattning av Korpis resultat ges i Sven O. Andersson, *Vilda strejker*.

Kiruna 1969/70 och framåt

Hösten 1969 betecknar början till ett delvist nytt läge på arbetsmarknaden och ett nytt strejkmönster. Kirunastrejken möttes också i Danmark med entusiasm – se t.ex. *Kurasjes extas* i nr. 2-3. Strejken i Malmfälten fick också en bred skildring. Med Göran Therborn som huvudansvarig kom tidskriften *Zenit* snabbt ut med en skildring som både återgav händelseförloppet och sökte teckna bakgrunden (LKAB-strejken, *Zenit* nr. 16½). En fylligare journalistisk skildring av förloppet ges av Anders Thunberg. Edmund Dahlström m.fl. sociologer höll vid strejkens utbrott på med att

undersöka LKAB. Deras skildring tar bl.a. upp de organisatoriska förhållandena.

En dokumentsamling som rymmer strejkkommitténs protokoll, är *Pappren på bordet*. Även om strejken vid LKAB var den mest omfattande och den som också mötte störst sympati i Sverige inleddes detta nya skeende med en »vild« strejk i Göteborgs hamn. Denna framställs, med bl.a. en kort skiss av bakgrunden i L. Berntson m.fl. Flera av de allmänna delarna från såväl denna rapport som från LKAB-rapporten finns i Göran Therborns *Spontanitet und Massenaktion im Wohlfahrtsstaat*. En rad mindre strejker 1970 finns skildrade i vänsterpressen från den tiden. Ett exempel är Olsson/Therborn om hamnarbetarstrejken i Ådalen 1970.

Sammanfattning

Man kan inte, sammanfattningsvis, säga att denna »strejkvåg« innebar att något radikalt nytt skede inletts i förhållandet mellan kapital och lönearbete i Sverige. Men den fick för en tid effekten att strejker och öppna arbetsstrider inte bara var historia. Den speglade också baksidan av den rationalisering och kapitaltillväxt som kommit till uttryck i löneökningar och den offentliga sektorns ansvällning, bostadsbidrag och förtidspensioner, flytthjälp och förorter.

Av de senare årens utveckling skall jag bara här nämna en stor och våldisciplinerad strejk som slutade som en otvetydig framgång, nämligen skogsarbetarstrejken 1975. En fin materialistisk bakgrund till strejken, liksom de viktigaste inslagen i den ger Stig Arne Nohrstedt i sin analys. På ett mera journalistiskt, men informativt plan kompletteras den av Georg Palmérs *Strejken i skogen*.

På samma sätt som i Danmark och andra västeuropeiska länder sätts ramarna för arbetarrörelsens kampformer nu av den ekonomiska krisen och de former denna tar sig. För Sveriges del tillkommer emellertid en viktig institutionell förändring, nämligen lagen om medbestämmande (MBL). Den har på vissa punkter inneburit ett framflyttande av den fackliga rörelsens positioner, genom att en rad nya områden blivit förhandlingsbara (och förhandlingspliktiga!). Den största nyttan av denna reform verkar, åtminstone hittills, tjänstemannafackföreningarna inom den offentliga sektorn ha haft.

Sammanfattningsvis kan man säga att det vad gäller Sverige finns åtskilliga värdefulla analyser av enskilda strejker, ett acceptabelt offentligt grundmaterial, som dessutom är lättillgängligt när det gäller de moderna arbetsmarknadsförhållandenas utveckling. Men det finns ännu så länge ingen sammanfattande framställning av »knudepunkterna« i de svenska klasstridernas förlopp.

Litteraturlista

Bengt Abrahamsson: Konfliktkontroll och konfliktlösning. En studie av

- vilda strejker i Svenska Metallindustriarbetareförbundet. Stencil: Stockholm 1967.
- Axel Adlercreutz: Svensk arbetsrätt. Stockholm 1973.
- Gunnar Adolfsson: Trappan. Stockholm 1955.
- Sven O. Andersson: Vilda strejker. Stockholm 1969.
- C.G. Andrae, »Proletära organisationsformer 1917: militärdemonstrationerna och arbetarkommittén«, Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia nr. 7-8 (1975).
- Hartmut Apitzsch, »Socialdemokrater och kommunister i byggnadsstrejken«, Arkiv nr. 2 (1972).
- Arbetsmarknadsstatistisk årsbok. SCB: Stockholm 1973 ff.
- L. Berntson m.fl.: Hamnarbetarstrejken i Göteborg november 1969. Stockholm 1969.
- Pär Erik Back: Svenska Metallindustriarbetareförbundets historia 1940-1956. Stockholm 1977.
- Knut Bäckström: Arbetarrörelsen i Sverige I-II. Stockholm 1958/63. Flera senare upplagor.
- Bo Carlsson: LO och fackförbunden. Stockholm 1969.
- Sten Carlsson: »Den sociala omgrupperingen i Sverige efter 1866«, Samhälle och riksdag. Del I. Stockholm 1966.
- Jane Cederqvist: »Strejkbeteenden bland olika strata inom arbetarklassen i Stockholm under industrialismens genombrott«, Nordiska historikermötet i Uppsala 1974, Band II, Uppsala 1977.
- E. Dahlström: LKAB och demokratin. Rapport om en strejk och ett forskningsprojekt. Stockholm, 1971.
- Leif Drambo: Arbetsmarknadsrevolutionen som kom av sig. Stockholm 1978.
- Per Eklund: Rätten i klasskampen. Stockholm, 1974.
- Bengt Furåker: Stat och arbetsmarknad. Lund 1976. Ny upplaga 1979.
- Bengt Furåker: »Arbetsförmedlingen och den gyllene regeln«, Zenit nr. 58 (1978).
- Christina Gynnå – Eva Mannheimer: En studie i den svenska arbetarklassens uppkomst. Lund och Göteborg 1970 ff.
- Axel Hadenius: Facklig organisationsutveckling. Stockholm 1976.
- Gösta Hultén: Arbetsrätt och klassherravälde. Kring strejklagarnas historia. Stockholm 1971. Flera senare upplagor.
- G. Huss: Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige 1909. I-III. Stockholm 1910-12.
- Sten Höglund: Centralisering och reduktion av medlemsinflytandet i en stor facklig organisation. Avhandling vid Sociologiska institutionen i Umeå 1979. (Stencil).
- Alf Johansson: Den effektiva arbetstiden: verkstäderna och arbetsintensitetens problem 1900-1920. Uppsala 1977.
- Rune Jungen: Vävarstad i uppror. Lund 1978.
- Rolf Karlbon: Hungerupplopp och strejker 1793-1867. Lund 1967.

- Bernt Kennerström: Mellan två internationaler. Socialistiska partiet 1929-1937. Stockholm 1974.
- Sigurd Klockare: Svenska revolutionen 1917-1918. Stockholm 1967.
- Walter Korpi: Vilda strejker inom metall- och verkstadsindustrin. Stockholm 1968. (Stencil).
- Feiweil Kupferberg: »Byggnadsstrejken 1933-34«, Arkiv nr. 2 (1972).
- Alfred Kämpe: Den stora strejken. Stockholm 1929. Nyutgåva 1979.
- Metallkonflikten. (»Röda boken«). Stockholm 1945.
- Stig Arne Nohrstedt: »Bakgrunden till skogsarbetarstrejken 1975«. Arkiv nr. 11-12 (1977).
- Lars Olofsson: »Krisen, arbetslösheten och det kommunistiska genombrottet i Grov 36«, Arkiv nr. 9-10 (1976).
- Gunnar Olofsson: »Från underklass till arbetarklass. Förändringar i det arbetande folkets sammansättning 1870-1930«. Zenit nr. 45 (1976).
- Sven E. Olsson – Göran Therborn: »Stuvarstrejken i Ådalen 1970«, Zenit nr. 19 (1970).
- Tom Olsson: »Oppositionen mot socialdemokratin i svensk arbetarrörelse under 30-talet.« Årbog for arbejderbevægelsens historia 1976.
- Tom Olsson: Pappersstrejken 1932. (Kommande avhandling).
- Georg Palmér: Strejken i skogen. Stockholm, 1975.
- Pappren på bordet. I-II. Stockholm 1972.
- Lennart K. Persson: Syndikalismen i Sverige 1903-1922. Stockholm 1975.
- A Raphaels strejkstatistik i: Betänkande angående förliknings- och skiljenämnder. Stockholm 1901.
- Bernt Schiller, Storstrejken 1909. Göteborg 1967.
- Per Sundgren: »Införandet av MTM-metoden i svensk verkstadsindustri 1950-56.« Arkiv nr. 13-14 (1978).
- Sune Sunesson: Politik och organisation. Stockholm 1974.
- Sune Sunesson: »Kommunisterna och efterkrigsprogrammet«, Kommunist nr. 29 (1978).
- Bengt & Elisabeth Svensson: »Sjömansstrejken 1933«, Arkiv nr. 2 (1972).
- Sveriges Industri. Stockholm 1935, 1948, 1967.
- Knut Tell: Fakta om metallstrejken. Stockholm 1945.
- Göran Therborn: Om klasserna i Sverige 1930-1970. Lund 1973. Flera senare upplagor.
- Göran Therborn: Spontanitet und Massenaktion im Wohlfahrtsstaat. Frankfurt 1970.
- Anders Thunberg (red.): Strejken. Stockholm 1970.
- Kjell Treslow: Verkstadsstrejken 1945. Opublicerad lic. avhandling, Statsvetenskapliga inst., Stockholms universitet. 1972.
- Jörgen Westerståhl: Svensk fackföreningsrörelse. Organisationsproblem. Verksamhetsformer. Förhållande till staten. Stockholm 1945.
- Zenit nr. 16½: LKAB-strejken (1970).
- P.O. Zennström: Z:s bekännelser. Lund 1976.
- Berndt Öhman: Svensk arbetsmarknadspolitik 1900-1947. Stockholm 1970.